

УДК: 159.922.009.15:17.023.6

Лариса Наумівна Акімова,
кандидат психологічних наук, доцент
кафедри загальної психології та психології розвитку особистості,
Райса Ігорівна Гаврилюк,
аспірант кафедри загальної психології та психології розвитку особистості,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
вул. Дворянська, 2, м. Одеса, Україна

Люди більш моральні, ніж вони думають, і найбільш аморальні, ніж можуть собі уявити.
Зигмунд Фрейд

ПОРОКИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ АМОРАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ

У статті розглядається проблема аморалізму як складової моральної свідомості. Визначається, що аморалізм репрезентує асоціальний внутрішній план вчинку і призводить до конституювання суб'єктом неконструктивних, дезадаптивних стратегій поведінки. Як узагальнений термін для опису різноманітних пороків, злочин чи спотвореної сутності людської душі може бути представленим самостійним, незалежним вектором, який певним чином співіснує з моральними цінностями і принципами. Доведено, що пороки як морально-практичний феномен аморалізму обмежують свободу і автономію особистості.

Ключові слова: моральна свідомість, моральні цінності та принципи, аморалізм, зло, пороки, дескриптори аморалізму, конструктивний і деструктивний аморалізм.

Постановка проблеми. Сучасні економічні, соціокультурні та політичні умови різноспрямовано впливають на моральні і духовні підстави життєдіяльності особистості. У суспільній та індивідуальній свідомості незмінно присутня низка пересічних протиріч у суб'єктивних оцінках моралі і аморальності. Методологічний принцип всебічного висвітлення індивідуальної моральності передбачає вивчення морально-негативних проявів особистості не в меншій мірі, ніж позитивних.

Питання аморальності людини було і залишається важливою проблемою етики і психології. Внутрішній світ людини приховує в собі багато таємниць і загадок. Шлях людини до самовдосконалення, саморозвитку передбачає розрізнення добра і зла, справедливості та несправедливості, поваги та зневаги як основоположних дихотомій буття. На цьому шляху людина відкриває для себе світ духовності і вибудовує власні моральні орієнтири. Перед людиною як особистістю в певний момент життя виникає проблема збереження свого морального обличчя перед натиском аморальності сучасного світу.

Все своє життя людство прагнуло подолати пороки і недоліки власної природи, опанувати пристрасті. В цьому прагненні воно наптовхується на парадокс невикорінності зла. Питання про контролювання зловмисної суті людської природи залишається актуальним і сьогодні.

Мета статті полягає у висвітленні проблеми аморалізму як складової моральної свідомості. Відповідно до поставленої мети вирішувалися наступні дослідницькі задачі:

1) провести теоретичний аналіз феномену аморалізму, визначити його як складову моральної свідомості.

2) описати рівневу організацію аморалізму як складову моральної свідомості.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань використано теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, узагальнення, систематизація наукової літератури з проблеми, що розглядається.

Аналіз останніх публікацій. Аморальність розглядається в контексті моральної свідомості і моральних уявлень. У гуманітарних науках аморалізм рефлексується як багатозначна категорія. Під нею розуміється і презирство до суспільних принципів, норм, правил, і розбещеність, і всюдозволеність, і відсутність совісті, і руйнування моральних підвалів, і перекручення творчої енергії. Література і кіномистецтво містять багато яскравих прикладів проявів аморальної поведінки. Отже, незважаючи на різноманітність значень аморальності, її сенс один – вона несе зло, страждання, руйнування і в кінцевому підсумку смерть.

У філософській літературі прояви аморальності пов'язують із розпадом системи моральних принципів і цінностей викликаних як зовнішніми, так і внутрішніми джерелами [4]. На думку А. А. Хвостова, якщо розпад системи соціальних і моральних цінностей і відносин викликаний свідомими діями, мова може йти про злоторчність [11]. У цьому сенсі стійкими і непорушними є моральні цінності, сформульовані в світових релігіях, в яких верховний Бог є творцем добра і чеснот. Антиподом верховного творця виступає диявол, демон, Люцифер – творець моральності в негативному сенсі [10].

Аналіз етико-філософських систем показує, що творцем моральних цінностей та принципів виступають Бог, Диявол, суспільство як соціальний та історико-культурний феномен. Стосовно питання виникнення і формування моральних принципів у соціокультурних системах С. П. Парамонова вводить дихотомію етико-творчість-етикохаос для опису динаміки моральної свідомості та самосвідомості в історичному аспекті [4]. Етико-творчість – соціально-філософська категорія для позначення зародження, розвитку і відмирання провідних ціннісних світів суспільств на зламі епох. Поняття етикохаоса означає ситуацію втрати колишніх і неясності нових соціальних етичних орієнтирів у перехідний час, що породжують полярно протилежні стани відтворення моральних цінностей особистістю, агресивну активність, послаблення волі до життя, в деяких випадках і суїциду. Як стихійний процес етикохаос викликає малоусвідомовану і нерегульовану поведінку в умовах змін, яка найчастіше проявляється актами насильства і вандалізму.

Згідно зі вчинковим підходом В. А. Роменця, кожна людина, яка здійснює вчинок, є «генератором» моральної творчості, проявляючи власну фантазію, неординарність мислення, пошук альтернативних рішень [3]. Реалізуючи у вчинку прагнення до самоствердження, людина керується різними когнітивними конструкціями, ідеями, що виправдовують її вчинок. Він може бути водночас свідченням її духовного зростання чи регресу.

В психологічній літературі проаналізовані різноманітні схеми аргументації, що дискредитують моральну поведінку та виправдовують аморальні вчинки. Ці схеми ґрунтуються на етикофілософських системах софізму, гедонізму, скептицизму, релятивізму, агностицизму, макіавелізму, екзистенціалізму, в яких на одне твердження на користь моральної поведінки припадає кілька обґрунтувань проти. Аморалізм розглядається в межах соціального контексту і пов'язаний з невиправданням «нормативних очікувань суспільства». Наведемо приклади висловлювань софістів: «Мораль вигадана представниками влади для своєї користі. І той, хто сильний встати вище законів, той має на це право» (Каллікл); «Релігія (і мораль) вигадана мудрецами для залякування народу» (Крітій); «Справедливо те, що корисне сильнішому» (Фрасімах). Гедоністи виправдовували принцип насолоди незалежно від шляху його досягнення. Так, Арістип доводив, що насолода є благом, навіть якщо породжується потворними речами. Релятивісти зосереджували увагу на відносності понять добра і зла: наприклад, «...у всіх народів різні уявлення про те, що добре, а що зло», «...в кожному суспільстві свої очікування», «...кожен по-своєму розуміє очікування суспільства» [11]. До переліку когнітивних конструкцій, що аргументують аморальність, відносяться і наступні судження: «один раз – нічого страшного», «ніколи можна», «сам винен в тому, що сталося», «переможець завжди правий» та інші.

Представники іншого напрямку – агностицизму – виправдовували аморальність вчинку в контексті формули типу «ніколи не знаєш, чого від тебе чекають».

Скептики бачили причину страждань у суб'єктивних оцінках, від яких можна звільнитися позицією, згідно з якою немає нічого ані поганого, ані доброго.

Світоглядні обґрунтування аморалізму, розпочаті софістами і киніками, не тільки зберігалися, але і розвивалися впродовж століть. Виявилось, що немає такого пороку і злочину, якого не можна було б виправдати філософськими або теологічними розмірковуваннями. Так, Ж.-П. Сартр пропонує слідувати своїй совісті, навіть якщо це нерационально. Заклик Сартра слідувати сумлінню виступає яскравим прикладом подвійного сенсу. Його наводять як приклад і моральної, і аморальної аргументації в залежності від контекстного зв'язку з поняттями свободи і докорами сумління [7].

Філософсько-психологічні аспекти проблеми аморального вчинку розкрито у працях В. А. Роменця, В. Ф. Моргуна, В. О. Татенка, Т. С. Титаренко, Т. С. Кириленко, М. В. Савчіна, А. А. Хвостова, А. Б. Купрейченко, Є. Ю. Стрижова та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. З давнини і до сьогодення мораль розуміється як міра панування людини над собою або як екзистенційна відповідальність перед собою за свою безпеку, самовираження, самоактуалізацію. Акцентуючи увагу на відповідальності людини перед собою за своє життя, підкреслюється роль її душевності і духовності [8].

Душевність розглядається як здібність до співпереживання, відкритість людини по відношенню до Іншого. Духовність, в свою чергу, має два вектори спрямованості. Вона розуміється і як звернення до Іншого, суспільства, людства в цілому, так і підтримка узагальнених абстрактних принципів, що регулюють взаємовідносини між людьми, існування людини в суспільстві [5].

Таким чином, мораль характеризує людину з точки зору її здібності до життя в суспільстві. Основними категоріями моральної свідомості є уявлення про добро і зло, любов, щастя, справедливість, обов'язок, моральний конфлікт і моральний вибір. Питання включення аморальності до категорії моральної свідомості залишається суперечливим.

М. М. Ланге розглядає три моральні принципи, на основі яких суспільство регулює взаємовідносини для забезпечення індивідууму його прав і свобод. Такими принципами виступають любов, справедливість, моральний обов'язок. На його думку, філософські системи французької етики XIX століття конструюють моральний ідеал, що ґрунтується або на основі братської любові, або на основі справедливості за співіснування морального обов'язку. Але жодна така філософська система, втілена в суспільне життя, не забезпечила людині реалізацію її прав і свобод. На думку автора, ідеальна реалізація моральних принципів у суспільні стосунки є утопією і призводить до суспільних катастроф [2].

Найбільш детальною та методично розробленою концепцією моральної свідомості є теорія, запропоно-

вана американським дослідником Л. Колбергом. Вона ґрунтується на понятті конвенції (лат. *conventio* – договір, угода), згідно з яким мораль – продукт суспільного договору. В тій мірі, в якій людина його усвідомлює і на нього орієнтується, її судження можна віднести до того чи іншого рівня морального розвитку. Автор виділив шість стадій в розвитку моральних суджень у термінах трьох рівнів розвитку моралі: доконвенційної, конвенційної та постконвенційної. Серйозним недоліком запропонованої Л. Колбергом типології моральної свідомості на основі її розвитку є неможливість відрізнити моральні судження, на які здатний індивід від тих, які він вважає за кращі [12].

У концепції А. А. Хвостова моральна свідомість визначається моральними цінностями і аморалізмом, співвідношення яких обумовлює вирішення моральних конфліктів, моральних дилем, здійснення морального вибору. На його думку, моральні цінності та аморалізм безпосередньо не протиставляються в моральній свідомості. У геометричному уявленні вони не утворюють два протилежні полюси, а створюють кожен свій незалежний напрямок (вектор). Ці психологічні феномени співіснують або психологічно сумісні. Співіснування в свідомості моральних цінностей і дескрипторів аморалізму здійснюється на основі іррелевантності (в термінах когнітивної психології) чи диз'юнкції (в термінах формальної логіки) і регулюється незалежними механізмами. Дослідник вважає, що аморалізм сам по собі має досить складну структуру. Він виділяє такі основні дескриптори аморалізму, як «необхідність зла», «свобода самовизначення» або анархізм, «добро з кулаками», єзуїтизм. Учений також стверджує, що дескриптори аморалізму в набагато більшому ступені диференціюють індивідів, ніж моральні цінності і принципи [11].

В емпіричному дослідженні феномену аморалізму як референта моральних уявлень Є. О. Булгаковою визначається його амбівалентність. У залежності від ситуації життєдіяльності він може носити як деструктивний, так і конструктивний характер. У деструктивному, негативному розумінні аморалізм утворює дихотомію з мораллю, виступає джерелом девіації. В позитивному – містить у собі позитивний особистісний зміст, адаптаційний і інноваційний за своєю сутністю. В цьому сенсі він виступає джерелом психічної активності особистості в умовах життєдіяльності, що змінюються [1].

Є. О. Булгакова виділила шість дескрипторів аморалізму, які утворюють три його критерії: поведінковий, адаптаційний, інноваційний. Поведінковий критерій проявляється в поступках. Його представлено дескрипторами «девіантність аморалізму», «аморалізм як інструмент влади». Дескриптор «аморалізм як девіантність» обумовлено проблемою девіації як відхилення від моральних норм суспільства. З позиції клініко-патологічного підходу виступає фактором, що призводить до соціально-психологічної дезадаптації. «Аморалізм як інструмент влади» ґрунтується на

ідеях маккіавелізму: «Мета виправдовує засоби», «Благо те, що не заборонено законом» [там же].

Адаптаційний критерій проявляється в соціальних відношеннях. Описується дескрипторами «аморалізм як психологічний захист», «аморалізм як неадаптивна активність». Перший дескриптор розкриває засоби виправдовування аморальних вчинків за допомогою психологічних захистів раціоналізації і проєкції. Другий є перекладанням відповідальності та звинувачення іншої людини за те, що вона щось зробила не так або чогось не зробила для досягнення результату. Небажання відповідати, нести покарання за здійснений вибір є проявом нерішучості, страхом перед помилкою, перед покаранням та інше. Відмова від прийняття рішень робить суб'єкта дезадаптованим у соціальному середовищі.

Інноваційний критерій аморалізму визначає моральний вибір, переконання, цінності. Його представлено дескрипторами «скептицизм і релятивізм аморалізму», «аморалізм як опозиція усвідомленню моралі». Дескриптор «скептицизм і релятивізм аморалізму» відображає позицію відносності щодо моральних цінностей, їхню нестійкість, скороминущість, тобто заперечення існування морального ідеалу. Визнаючи аморальність вчинків, респонденти вказують на неможливість урахувати все в розвитку суспільства, виправдовують пасивність, байдужість, крадіжки, брехню, шайкувальство наступними висловлюваннями: «такий час», «не обдурив, не проживеш», «державна байдужа до нас». Дескриптор «аморалізм як опозиція усвідомленню моралі» відображає позицію агностицизму, визначає процес пізнання моральних цінностей як такий, що засновано виключно на досвіді. Така позиція унеможлиблює розуміння сутності природи речей, мотивів вчинків, оскільки виключає пізнання «речі в собі».

Є. О. Булгакова визначає, що компонентна структура моральної свідомості включає просоціальну і асоціальну складові, що обумовлені статево-віковими особливостями, впливом мікро-, мезо- і макросоціальних факторів. Аморалізм репрезентує асоціальну складову, носить конструктивний і деструктивний характер. У контексті конструктивної спрямованості вчинку він виступає джерелом соціальної активності, може нести в собі позитивний особистісний зміст, адаптаційний і інноваційний за своєю сутністю; в деструктивній – джерелом девіації, делінквентності [там же].

Запропонована модель аморалізму є суперечливою за своєю суттю, оскільки в підсумку показує, що і конструктивний, і деструктивний аморалізм призводить до конституювання суб'єктом неконструктивних, дезадаптивних стратегій поведінки, які не забезпечують йому ані самоповаги, ані самоприйняття, ані якості особистісного життя на основі реалізації особистісних прав і свобод. У кращому випадку конструктивний аморалізм як джерело активності поведінки і сенсоутворення забезпечить самопідвищення, прагнення влади та її досягнення, а у разі її недосягнення – самотність. Ця модель посилює розрив між уявлен-

нями про те, чого бажає людина для себе і тим, як цього досягнути, бо не дає змогу усвідомити, який спосіб реалізації бажань є правильним, допустимим, а який неправильним, недопустимим.

Психолінгвістичний аналіз поняття аморалізму показує, що воно виступає узагальненим терміном для опису різноманітних пороків, злої чи спотвореної сутності людської душі, гріховності душі. Людина приречена на страждання або скоєння гріха тому, що людська природа недосконала.

М. Є. Соболева розглядає зло в просторі моральної свідомості як метафізичний, морально-теоретичний феномен, який утворює дихотомію з добром. Порок визначається автором як морально-практичний феномен, котрий протиставляється свободі. Зло виконує певні функції: виступає в якості покарання за вчинений проступок або як засіб запобігання здійсненню гріха, у випадку, коли хтось не хоче допустити гріха іншого і тим самим сам впадає в гріх, виконуючи свій моральний обов'язок. Оскільки природа людини недосконала, отже, порочна, то згідно з картезіанською парадигмою вона приречена творити зло. Тільки свобода волі (моральний вибір), яка не підпорядковується принципу причинності, здатна подолати пороки і досягнути справжньої свободи [9].

До основних пороків людської душі належать такі [5]:

- зневіра – похмурий, пригнічений стан духу, почуття безнадійної печалі, туги, нудьги;
- засудження – несхвальна думка, осуд;
- заздрість – почуття досади, роздратування, викликане успіхом, удачею іншого, що супроводжується бажанням володіти тим, що є в нього;
- гордіня – перебільшено висока думка про себе і зневага до іншого, зарозумілість;
- марнославство – прагнення до слави, пошестей, невиправдана зарозумілість, чванливість, бажання бути об'єктом шанування;
- брехливість – навмисне спотворення істини, схильність до вигадкування, лицемірства, нещирості, що руйнує довіру, репутацію;
- жадібність – надмірне, нестримане прагнення задовольняти власні бажання, прагнення отримати

якомога більше матеріальних благ за відсутності відчуття міри;

- ненависть – почуття найсильнішої ворожнечі, неприязні;
- жорстокість – крайня суворість, грубість, безжалісність, безпощадність;
- байдужість – позбавлене інтересу, байдуже ставлення до себе чи іншого;
- лінь – недолік працьовитості, небажання працювати, відсутність бажання бути корисним;
- невігластво – неосвіченість, безкультурність, невихованість, некомпетентність, відсутність ввічливості.

Пороками поведінки вважаються шкідливі звички: куріння, алкоголізм, обжерливість, хтивість; поступки, що засуджуються суспільством і законом: шахрайство, злочинство, хуліганство, доведення до знемоги, знищення власності, позбавлення життя.

В цілому пороки можна розподілити на пороки нестачі та пороки надлишку. Перші характеризуються знехтуванням моральних цінностей, другі – їх ідеалізацією, значною дисоціацією між їх уявленням і принципом, на основі якого здійснюється вчинок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аморальність є невід'ємною складовою моральної свідомості. В просторі моральної свідомості вона може бути представлена як самостійний незалежний вектор, який певним чином співіснує з моральними цінностями і принципами. Як морально-теоретичний феномен, що описує моральні ідеали, аморальність утворює дихотомію з мораллю, конкретизуючи моральні цінності. Як морально-практичний феномен аморальність репрезентує пороки нестачі, за яких знехтуються моральні цінності і пороки надлишку, за яких моральні цінності ідеалізуються, стають ригідними, позбавляються сенсу. Пороки нестачі утворюють дихотомію з пороками надлишку, в якій на одному полюсі знаходиться аморальність, а на протилежному – пуританство. Моральна чистота, непорочність в цій дихотомії посідає золоту середину.

Питання дворівневої дихотомічної структури феномену аморальності становить перспективу подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булгакова Е. А. Совершенствование психологической диагностики представленной молодежи современной морали : автореф. дис. на соискание степени канд. психол. наук. : спец. 19.00.01 «Общая психология, история психологии» / Е. А. Булгакова. – М. – 2011. – 26 с.
2. Научное наследие Н. Н. Ланге в университетской библиотеке : монография / В. И. Подшивалкина, Р. Н. Свиначенко, Е. В. Полевщикова. – Одесса: Астропринт, 2010. – 352 с.
3. Основы психологии: Підруч. / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – К.: Либідь, 1996. – 632 с.
4. Парамонова С. П. Динамика морального сознания / С. П. Парамонова. – Пермь: ПГТУ, 1997. – С. 20.
5. Пролеев С. В. Энциклопедия пороков : оправдание изъянов и слабостей человеческой природы / С. В. Пролеев. – К. : Наукова думка, 1996. – 240 с.
6. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки / М. В. Савчин. – К.: Україна-Віта, 1996. – 130 с.
7. Скрипник А. П. Моральное зло в истории этики и культуры / А. П. Скрипник. – М. : «Политиздат», 1992. – 349 с.
8. Слободчиков В. И., Исаев Е. И. Основы психологической антропологии. Психология человека: Введение в психологию субъективности : Учебное пособие для вузов / В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев. – М.: Школа-Пресс, 1995. – С. 334-335.

9. Соболева М. Е. О зле в человеческой природе в трудах Канта / М. Е. Соболева // Кантовский сборник. – 2013. – №4(46). – С. 15-29.

10. Сухарев А. В. Этнофункциональная психология в воспитании, психотерапии и психопрофилактике : Учебное пособие / А. В. Сухарев. – М.: Издательство ЭКО. ТКЦ «Альтекс», 2004. – 168 с.

REFERENCES

1. Bulgakova, E.A. (2011). Sovershenstvovaniye psikhologicheskoy diagnostiki predstavleniy molodezhi sovremennoy morali [Improving psychological diagnostic of moral representations of modern youth]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian].

2. Podshivalkina, V.I., Svinarenko, R.N., Polevshchikova, E.V. (2010). *Nauchnoye naslediyе N.N. Lange v universitetskoy biblioteke [The scientific legacy of NN Lange in the University Library: monograph]*. Odessa: Astroprint [in Ukrainian].

3. Kyrychuka, O.V., Romenetsya, V.A. (Eds.). (1996). *Osnovy psikhologiyi [Basic Psychology]*. Kyiv: «Lybid» [in Ukrainian].

4. Paramonova, S.P. (1997). *Dinamika moralnogo soznaniya [Dynamics of the moral consciousness]*. Perm: PGU [in Russian].

5. Proleyev, S.V. (1996). *Entsiklopediya porokov : opravdaniye izyanov i slabostey chelovecheskoy natury [Vices Encyclopedia: justification of evidentiary shortcomings and weaknesses of human nature]*. Kyiv: «Naukova dumka» [in Ukrainian].

6. Savchin, M.V. (1996). *Psikhologiya vidpovidal'noyi povedinky [The psychology of responsible behaviour]*. Kyiv: Ukrayina-Vitta [in Ukrainian].

11. Хвостов А. А. Моральное сознание личности : структура, генезис, детерминанты / А. А. Хвостов. – М.: Прометей, 2005. – 472 с.

12. Mischel W., Mischel H. N. A cognitive social leaning approach to morality and self-regulation // *Moral development and behavior: theory, research, and social issues* / Ed. by T. Lickona. – New-York etc.: Holt, Rinehart and Winston, 1976. – P. 88.

7. Skripnik, A.P. (1992). *Moralnoye zlo v istorii etiki i kultury [Moral evil of ethics and culture in the history]*. Moscow: «Politizdat» [in Russian].

8. Slobodchikov, V.I., Isayev, E.I. (1995) *Osnovy psikhologicheskoy antropologii. Psikhologiya cheloveka: Vvedeniye v psikhologiyu subyektivnosti [Bases of psychological anthropology. Human psychology. Introduction of subjectivity in psychology]*. Moscow: School-Press [in Russian].

9. Soboleva, M.E. (2013). O zle v chelovecheskoy prirode v trudakh Kanta [Evil in human nature in Kant writings]. *Kantovskiy sbornik – Kant's collection*, 4(46), 15-29 [in Russian].

10. Sukharev, A.V. (2004). *Etnofunktsionalnaya psikhologiya v vospitanii, psikhoterapii i psikhoprofilaktike [Ethnofunctional psychology in educating, psychotherapy and psycho-prophylaxis]*. Moscow: publishing house EKO. TKTs «Alteks» [in Russian].

11. Khvostov, A.A. (2005). *Moralnoye soznaniye lichnosti : struktura, genезis, determinanty [Moral consciousness in the individual: structure, genesis, determinants]*. Moscow: «Prometey» [in Russian].

12. Mischel, W., Mischel, H.N. (1976). *A cognitive social leaning approach to morality and self-regulation*. Lickon T. (Ed). *Moral development and behavior: theory, research, and social issues* [in English].

Лариса Наумовна Акимова,
кандидат психологических наук,
доцент кафедры общей психологии и психологии развития личности,
Раиса Игоревна Гаврилюк,
аспирант кафедры общей психологии и психологии развития личности,
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
ул. Дворянская, 2, г. Одесса, Украина

ПОРОКИ КАК ОТРАЖЕНИЕ АМОРАЛЬНОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ НРАВСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ ЧЕЛОВЕКА

В статье рассматривается проблема аморализма как составляющей морального сознания. Показано, что аморализм репрезентирует внутренний план поступка и выступает причиной неконструктивных, дезадаптивных стратегий поведения или конструктивных с точки зрения достижения власти, успеха, но осуждаемых обществом. Рассматриваются дескрипторы аморализма на основе анализа его моделей: «необходимость зла», «свобода самоопределения», «добро с кулаками», иезуитизм, «девиантность аморализма», «аморализм как инструмент власти», «аморализм как психическая защита», «аморализм как неадаптивная активность», «аморализм как оппозиция постижению морали». Представлена характеристика амбивалентности аморализма его поведенческому, адаптационному и инновационному критериям. Показано, что аморализм выступает категорией, которая описывает разнообразные пороки человека, злой, несовершенной сущности его души, греховности души. Описаны пороки души: разочарование, осуждение, зависть, гордыня, тщеславие, лживость, жадность, ненависть, жестокость, равнодушие, лень, невежество и пороки поведения. Предложена двухуровневая структура феномена аморализма. На морально-теоретическом уровне аморализм есть зло и противопоставляется добру. На морально-практическом уровне аморализм представлен пороками и противопоставляется свободе. Пороки разделяются на пороки недостатка и пороки избытка. Первые характеризуются пренебрежением, обесцениванием моральных ценностей, вторые – их идеализацией и формулой «цель оправдывает средства». Пороки недостатка образуют дихотомию с пороками избытка, в которой аморальность противопоставляется пуританству. Нравственная чистота, непорочность в этой дихотомии занимает золотую середину.

Ключевые слова: моральное сознание, моральные ценности и принципы, аморализм, зло, пороки, дескрипторы аморализма, конструктивный и деструктивный аморализм.

Larysa Akimova,
PhD (Candidate of Psychological Sciences), associate professor,

Raisa Havryliuk,
post-graduate student,

*Department of General Psychology and Psychology of Personality Development,
Odessa I. I. Mechnikov National University,
2, Dvorianska Str., Odesa, Ukraine*

SINS AS THE EXPRESSION OF AMORAL COMPONENT OF PERSONAL INTEGRITY

Amoralism represents the inner plane of a deed and acts like a reason of maladaptive strategies of behavior or functional ones from the standpoint of achieving authority and success, but condemned by society. The amoralism descriptors are considered on the basis of the following models: “the necessity of evil”, the freedom of self-determination, “goodness with fists”, Jesuitism, amoralism deviation, amoralism as authority tool, amoralism as psychological defense, amoralism as non-adaptive activity, amoralism as opposition to the comprehension of morality. It acts like a category describing various human sins, the imperfect essence of human soul. The following sins have been described: disappointment, condemnation, envy, pride, vanity, deceitfulness, greed, hate, cruelty, indifference, sloth, etc. These drawbacks are considered as sins of the human soul. The sins of behaviour involve bad habits (smoking, alcoholism, gluttony, lust), deeds condemned by society or law (swindle, theft, vandalism, murder). The two-level structure of the phenomenon of amoralism has been suggested. At the moral and theoretical level it is considered as evil which is opposed to goodness. At the moral and practical level it is represented by sins and is opposed to freedom. Sins are divided into sins of lack and sins of superfluity. The first ones are characterized by disregard, depreciation of moral values; the second ones – by the idealization and the expression “the end justifies the means”.

Keywords: moral consciousness, moral values and principles, amoralism, evil, sins, amoralism descriptors, constructive and destructive amoralism.

Подано до редакції 25.07.2016